

गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। इन्द्रः। १ अष्टिः, २-३ अतिशक्करी, ४ अष्टिः अतिशक्करी वा ।

त्रिकद्रुकेषु महिषो यवाशिरं तुविशुष्मस्तृप्तसोमपिबद्विष्णुना सुतं यथावशत्।

स ईं ममाद् महि कर्म कर्तवि महामुरुं सैनं सश्वदेवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः ॥ २.०२२.०१

त्रिकद्रुकेषु- भूर्भुवरादित्रिषु स्थानेषु । महिषः- महान् । तुविशुष्मः- प्रभूतबलः । विष्णुना- सर्वात्मना ब्रह्मणा । तृप्त- तृप्यन् । सुतं- निष्पन्नम् । यवाशिरं- हव्यमिश्रितम् । सोमं- रसम् । यथावशत्- यथाकामम् । अपिबत्- अनुभूतवान् । सः- असौ सोमो रसः । महान्- महात्मानम् । उरुं- विस्तीर्णम् । ईं- एनमिन्द्रम् । महि- महत् । कर्म । कर्तवि- कर्तुम् । ममाद्- अमादयत् । सः- असौ । देवः- लीलामयः । सत्यः । इन्दुः- क्लेदनशीलो हृदयस्पृक् सोमो रसः । देवं- द्योतनशीलम् । सत्यम् । एनं- एतम् । इन्द्रम् । सश्वत्- व्याप्नोतु ॥१॥

अध त्विषीमाँ अभ्योजसा क्रिविं युधाभवदा रोदसी अपृणदस्य मज्मना प्र वावृधे।

अधत्तान्यं जठरे प्रेमरिच्यत् सैनं सश्वदेवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः ॥ २.०२२.०२

अध- अथ । त्विषीमान्- बलवान् । क्रिविं- क्षेप्तारम् । युधा- युद्धेन । ओजसा- तेजसा । अभ्यभवत् । रोदसी- द्यावापृथिव्यौ । आ अपृणत्- अपूरयत् । अस्य- एतस्येन्द्रस्य । मज्मना- शोधकशक्त्या । प्र- प्रकर्षेण । वावृधे- स एवेन्द्रो ववृधे । अन्यं- रसम् । जठरे- हृदये । सीदन् वनस्य जठरे पुनानः, भीमस्य वृष्णो जठरादभिश्चसो दिवे दिवे सहुरिः स्तन्नबाधित इत्यादिषु मन्त्रेषु जठरशब्दस्य मध्यभाग इति लक्षणया सारः स्वरूपं हृदयमिति वार्थः । हूयमानः- अस्माभिराहूतः । अधत्त- दधार । ईं- एनम् । प्र अरिच्यत्- प्रकर्षेण अरेचयत् । सैनं सश्वत् देवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः ॥२॥

साकं जातः क्रतुना साकमोजसा ववक्षिथ साकं वृद्धो वीर्यैः सासहिर्मृधो विचर्षणिः ।

दाता राधः स्तुवते काम्यं वसु सैनं सश्वदेवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः ॥ २.०२२.०३

क्रतुना- सर्वभूतहितरत्युद्भूतसङ्कल्पमयेनाग्निना । साकम् । जातः- आविर्भूतः । ओजसा- तेजसा ।
साकं जातः । वीर्यैः । साकम् । वृद्धः । ववक्षिथ- वोढुमिच्छसि । मृधः- स्पर्धमानान् । सासहिः-
सहसे । विचर्षणिः- विवेकी । स्तुवते- स्तोत्रे । काम्यं- कामिताम् । वसु-
चित्तवृत्तिस्तम्भकारिणीम् । वसु स्तम्भे । राधः- संसिद्धिम् । दाता- यच्छसि । ॥३॥

तव त्यन्नर्यं नृतोऽप इन्द्र प्रथमं पूर्वं दिवि प्रवाच्यं कृतम् ।

यदेवस्य शवसा प्रारिणा असुं रिणन्नपः ।

भुवद्विश्वमभ्यादैवमोजसा विदादूर्जं शतक्रतुर्विदादिषम् ॥ २.०२२.०४

इन्द्र- परमेश्वर । नृतो- सर्वस्य नर्तयितः । नर्तक । तव- भवतः । त्यत्- तत् । नर्यं- पौरुषम् ।
प्रथमं- मुख्यम् । पूर्वं- पुराणम् । दिवि- चित्ताकाशे । प्रवाच्यं कृतं- प्रकर्षेणोक्तम् । असुं- प्राणम् ।
रिणन्- हिंसन् । प्राणहिंसनभूतप्राणनियमनं विना मूलशक्तिधाराणां प्रवाहस्याभावः । अतस्ततनूर्न
तदामो अश्रुत इति । देवस्य शवसा- द्योतनबलेन । अपः- मूलशक्तिधाराः । प्रारिणाः- प्रेरयः ।
विश्वं- सर्वम् । अदेवं- अन्धकारम् । अभि भुवत्- अभिभवतु । शतक्रतुः- अनन्तप्रज्ञः । ऊर्जं-
प्राणम् । इषं- सद्देशणम् । विदात्- लभताम् ॥४॥